

Usundiõpetuse mitu palet

Olga Schihalejev

Seadus eristab erakoolides antavat ühest religioonist lähtuvat usuõpetust ning pluralistlikust käsitlusest lähtuvat usundiõpetust munitsipaalkoolides. Siinne artikkel puudutab just viimast. Riiklik õppekava piiritleb aine eesmärgid ja sisu, jättes konfessionaalsed lähenemised erakoolide pärusmaaks.

Religioon on mitmetahuline nähtus, hõlmates ajalugu, õpetust, riitusi ja moraali, kunsti; haarates inimese kõiki meeli, mõjutades üksikinimest kui ka terveid ühiskondi, ristudes poliitika, majanduse ja inimgeograafiaga. Nõnda võimaldab see mitut lähenemist ka usundiõpetuses. Tehtud valikud peegeldavad ühelt poolt õpetaja isikupära ja haridust ning teisalt ka piirkondlikku erisust. Näiteks õpetaja, kellel on ajalooharidus, pöörab tihti suuremat rõhku muistsetele religioonidele; kunstiharidusega inimene aga läheneb ainesele klassikalise ja kaasaegse kunsti kaudu. On õpetajaid, kes lähenevad religiooni laiale fenomenile ilukirjanduses leiduvate religiooni käsitlevate motiivide vahendusel, ning teisi, kes kasutavad diskussiooni ergutajana katkeid filmidest. Alklassides ergutavad lood eri traditsioonidest reflekteerima oma väärtushinnangute üle ja kunst tiivustab looma ja ennast väljendama. Kirjeldatud erisused puudutavad niisiis aine sisu ja metoodikat.

Paradigmaatiliselt võib aga usundiõpetuses eristada kolme lähenemist:

- „võõra” religiooni kohta õppimine;
- „teise” religiooni uurimine;
- religioonist lähtuv enesearendamine.

Enamik õpikuid toetab eelkõige esimest lähenemist. Sellise käsitluse järgi on religioon uskumuste, normide, tavade ja institutsioonide süsteem, mille keskmes on jumalikeks, pühadeks või üleloomulikeks peetavad jõud ning inimese ja kõiksuse suhteid reguleerivad põhilised väärtused. Selline „võõra” religiooni õppimine annab kindla struktuuri, võimaldab religioone ja konfessioone üksteisest eristada. Religioone käsitletakse kui terviklikke ja suhteliselt muutumatuid nähtusi. Religioone vaadeldakse eelkõige väljastvaatleja pilguga, kasutatakse domineerivale kultuurile omast ning tuttavat mõtteraamistikku – Eesti kontekstis sekulaarset lähenemist.

„Teise” religiooni uurimisel leiab õpilane ennast religioonist ümbritsetud alal kogu selle autentsuses, vasturääkivuses, elavas ja muutlikus mitmekesisuses, nagu see elus ette tuleb. Ta on huvitatud eelkõige viisist, kuidas religiooni praktiseerijad sellest aru saavad, uurib religiooni

selle sisemises mitmekesisuses ja autentsuses. Selles lähenemises kasutatakse õppimisel etnograafilisi meetodeid, külastades kohti, kus usku elatakse, ja kutsudes tundi külalisi, kes on valmis oma usust mõjutatud elust kõnelema. See võimaldab õppijail avardada arusaamu, panna tähele, kuidas inimesed oma igapäevases toimimises usulisi märgisüsteeme kogevad ja mõtestavad.

Kolmanda lähenemise puhul kasutatakse eri religioonidest tulevat ainet mitte eesmärgina, vaid pigem hüppelauana, et otsida vastust enda jaoks olulistele küsimustele. Neutraalsus ja objektiivsus on üldhariduses kindlasti olulised, kuid kui õpitut koetakse liiga neutraalse, umbisikulise, kiretu ja kirjeldavana, ei lähe see õppijatele korda. Budistlik kaheksaosaline tee, seitse katoliku sakramenti, viis islami alussammast – kui need sügavad teoloogilised kontseptsioonid pole seotud tähenduse küsimustega, jääb see noorte jaoks vaid mõttetuks faktipuruks. Ernst Nipkow soovib religioonide õppimisel keskenduda selle asemel küsimustele, mis on olulised nii õpitud religiooni järgijatele kui ka noortele, kes seda õpivad. Taoline fookus laseb mõista religiooni nähtusena, mis tegeleb suurte ja oluliste eluküsimustega.

Praeguseks on usundiõpetuse mõju uuritud Eestis mitmel tasandil – on tehtud nii üksikute koolide ja õpetajate kui ka üleriigilisi uuringuid. Lisaks on Eesti osalenud kolmes rahvusvahelises uuringus kooliõpilaste arusaamade kohta religioonist ja usulisest mitmekesisusest. Kõik need kolm lähenemist toetavad omal viisil hariduslikku eesmärki valmistada õpilasi ette eluks, saada hakkama üha kirjumaks muutuv ja globaliseeruv maailmas, kus kohtumine teise religiooniga ei ole enam pelgalt teoreetiline võimalus. Ilmselt võimaldab nende kolme kombineerimine parimal viisil omandada oskused usulises mitmekesisuses navigeerimiseks, oma maailmavaateliste tõekspidamiste üle reflekteerimiseks kui ka empaatiliseks suhtumiseks eri maailmavaadete ja religioonide esindajatesse.

Noorte hoiakud muutuvad

Läbi viidud uuringud ei toeta levinud arvamust, et usundiõpetus teeb õpilasi usklikumaks, küll aga muutusid noorte hoiakud ühelt poolt analüüsivamaks ja teisalt sallivamaks, pidades ühiskonnas olemasolevaid usulisi erinevusi mitte ainult normaalseks, vaid ka huvitavaks. Nende uuringute tulemusi on kajastatud eesti keeles nt Olga Schihalejevi aramusloos Postimehes (16.07) „Usundiõpetuse võlud ja hirmud”; artiklites „Kas usundiõpetust peaks kartma?“, Ene Narusk (toim), Eesti piirkondlik areng. 2012. Tallinn: Statistikaamet, „Koolinoorte arusaam religioonist ja maailmavaatelistest mitmekesisusest”. Kristlik Kasvatus, 1/2011 ja mujal.

Olga Schihalejev

Tartu ülikooli religioonipedagoogika dotsent